

5RE403 – Téma č. 1:

Důvody a důsledky státních zásahů, netržní činnosti, jejich druhy, rozhodování o netržních činnostech, míra jejich decentralizace, vládní selhání

Příčiny tržních selhání → státní zásahy → netržní činnosti státu → financování → veřejné finance → smíšená ekonomika

→ rozhodování o netržních činnostech, míře jejich decentralizace, způsobu financování; ceně za veřejné statky → veřejnou volbou – prioritně nepřímou – parlament, volené orgány územní samosprávy, omezeně přímá volba - referendum

Příčiny tržních selhání

Mikroekonomické příčiny:

- nedokonalá konkurence
- monopol, přirozený monopol
- externality
- veřejné statky
- nedostatek informací

→ deformace tržních cen; snížení efektivity

→ státní zásahy → **alokační netržní činnosti státu a částečná decentralizace** na územní samosprávu → viz lokální a regionální veřejné statky (v ČR i dekoncentrace – viz přenesená působnost ÚS)

→ historicky nejstarší → stát a ÚS: ekonomický subjekt

→ výrobce veř. statků

→ likvidace následků negativních externalit

→ podpora pozitivních externalit

→ veřejný sektor

→ alokační funkce veřejných financí → alokační výdaje veřejných financí na veřejné statky, řešení externalit

→ cíl: **efektivnost**

→ **legislativní netržní činnosti státu** → pravidla fungování společnosti, smíšené ekonomiky

→ ústava, zákony, podzákoné předpisy

Problém: vládní selhání → neefektivnost veřejného sektoru

Makroekonomické příčiny:

- nedostatečné využívání zdrojů, lidského potenciálu
- oscilace základních makroek. veličin a potřeba jejich stability (magický čtyřúhelník; od 70. let 20. stol. magický pětiúhelník)

→ státní zásahy → **stabilizační netržní činnosti státu**, ve druhé pol. 20. stol. **zčásti**

decentralizace i na územní samosprávu → regionální politika

→ historicky nejmladší – viz důsledek velké hospodářské krize 30. let 20. století

→ regulace trhu → využití stabilizační funkce veřejných financí → stabilizační výdaje veřejných financí, využití daní → podpora poptávky, nabídky → praktická stabilizační fiskální politika a regionální politika

→ cíl: **stabilizace ekonomiky**, makroek. veličin

→ **legislativní netržní činnosti státu** – zákony upravující jednotlivé nástroje stabilizační fiskální politiky státu, regionální politiky, podzákoné předpisy

Problém: vládní selhání → destabilizace

Mimoekonomické příčiny:

- polarizace bohatství, chudoby ve společnosti → dosáhnout větší spravedlnosti - zmírnit nerovnosti mezi subjekty → sociální zabezpečení
- lidský kapitál → potřeba zvýšit kvalitu lidského potenciálu → školství
- negativní externality na životním prostředí → ohled na kvalitu životního prostředí, krajinu, péče o složky životního prostředí

→ státní zásahy → **redistribuční netržní činnosti státu**, z **velmi malé části decentralizace** na územní samosprávy → donucovací redistribuce → využití redistribuční funkce veřejných financí → redistribuční výdaje → výdaje na sociální zabezpečení

→ využití konstrukce daní

→ cíl: větší distribuční spravedlnost

→ **legislativní netržní činnosti státu** – zákony upravující jednotlivé nástroje redistribuce - zákony, podzákoné předpisy

Problém: vládní selhání → nespravedlivá redistribuce, další ničení složek životního prostředí

Netržní činnosti státu územní samosprávy

→ **Alokační, redistribuční, stabilizační, legislativní netržní činnosti státu - propojeny s ostatními netržními činnostmi, regulační** → regulace chování, jednání, činností subjektů – viz zákony, podzákoné předpisy

Rozhodování o netržních činnostech – orgány státu a územní samosprávy → vliv na efektivnost, spravedlnost, stabilitu nebo naopak na vládní selhání

Rozhodování:

→ **přímé – přímá volba** – např. přímá volba presidenta, referendum

→ **nepřímé** – prostřednictvím volených zástupců → zastupitelská demokracie → parlament, zastupitelstva (v ČR) → kolektivní rozhodování → politickými hlasy → transformace individuálních rozhodnutí do kolektivního rozhodnutí (zákona, usnesení) → problém: efektivní rozhodnutí; pravomoc v rozhodování X odpovědnost nést důsledky špatných rozhodnutí; význam odbornosti v rozhodování (např. zastupitelstvo rozhoduje o struktuře příjmů a výdajů rozpočtu, žádný zastupitel není ekonom, spoléhají se na kvalitu podkladů od úředníků, na vlastní rozum; vliv nátlakové lobby na rozhodnutí; v ČR více jak 63 tisíc zastupitelů ročně rozhoduje o cca 450 mld. Kč)

Nepřímá veřejná volba – úloha voliče, zvoleného rozhodovatele, politických stran, úředníka - veřejné správy; zájmové lobby → vliv na správnost, efektivnost rozhodnutí

→ **volič** – zároveň spotřebitel veřejných statků, daňový poplatník; vliv jeho preferencí, ochoty či neochoty je projevit; vliv **voliče mediána**

→ **zvolení zástupci** - jaké voliče zastupují, z jaké sociálně ekonomické vrstvy

→ **politické strany** → nominují své zástupce, příp. nestraníky na volební seznamy → do volených orgánů → politický systém, prosazování zájmů politických stran; **systém dvou politických stran** → obě strany se snaží:

- maximalizovat svůj užitek
- získat hlasy - co největší počet voličů → výhodné jde-li:
 - o **střední vrstvu se středními příjmy**

→ “spravedlivé rozdělování”

→ čím větší politická strana, tím větší šance prosadit se

→ neutrální orientace + snaha respektovat většinu voličů

X monopol jedné strany

- absolutní či poměrná většina
 - **neefektivnost** (podobná situace jako u ekonomického monopolu)

→ volební programy politických stran a jejich ekonomická část

→ **byrokracie – výkonné orgány – úředníci** → **veřejná správa** → ekonomické pojetí: **čistý veřejný statek**, zároveň → veřejná správa **řídí** organizace ve veřejném sektoru

(“byrokracie” – už v r. 1745 označení pro státní úřednictvo Vincentem de Gournayem (1712 – 1759))

Veřejná správa

→ **realizátor rozhodnutí** volených orgánů, zákonů atd. X **manažerské pojetí** veřejné správy
→ rozhodovací pravomoci veřejné správy → **dělba rozhodování** mezi volenými a výkonnými orgány

→ připravuje analýzy a další podklady pro rozhodování → de facto vliv na rozhodování volených rozhodovatelů – zákonodárců, zastupitelů

→ sporná hodnocení **úlohy byrokracie:**

→ **rostoucí moc** – nemoc “byromanie” → **kritika byrokracie:**

- zjevné **negativní** zneužívání veřejné moci
- osamostatnění a rozhodování **bez účasti** volených orgánů
- zdlouhavá úřední jednání

→ preference užitku byrokratů; jejich „nepostradatelnost“

→ růst aparátu; neschopní úředníci, nízká odbornost

proto:

→ nahradit neschopné úředníky, zvýšit požadavky na odbornost → předepsané odborné vzdělání, postgraduální typy vzdělávání, povinné vzdělávání úředníků

→ nutná účinná **veřejná kontrola**

X pozitivní hodnocení: pečlivost, přesnost...

→ nejefektivnější a nejúčinnější forma organizace

Max Weber – 19. – 20. stol.: růst byrokracie odrazem expanze kapitalismu → potřeba vést účetnictví, spisy → vliv kontroly → **Ideální typ byrokracie:**

- přesné rozdělení kompetencí ve veřejné správě – viz kompetenční zákony, jednacích řády vnitřní organizační postupy atd., jasná dělba práce
- stanovení úřední hierarchie, instanční postup
- systematická kontrola a disciplína podle psaných pravidel → vnitřní a vnější kontrolní systém
- neosobní oddanost službě
- etika ve veřejné správě
- kvalifikace – předpoklad postupu - kariéry
- úřad je jediným nebo alespoň hlavním povoláním
- přesné oddělení úřední sféry od soukromé

problém:

- neuznává rozdíl mezi individuálním a kolektivním jednáním, vliv postavení jednotlivce ve skupině
- příliš zdůrazňuje lidské schopnosti, neomezenou „prozřetelnost“ byrokracie

→ kritika M. Webera: C. N. Parkinson, H. A. Simon, Buchanan, William A. Niskanen a další

- lidé hledají uspokojivé řešení svých záležitostí, nikoli optimální, a to na základě momentální dispozice

→ různé analýzy byrokracie – z různých pohledů (sociologie, psychologie atd.)

→ **Ekonomická analýza byrokracie** (Niskanen) → byrokraté: snaží se o prestiž úřadu, veřejný vliv, moc a důležitost → **transformace úsilí byrokracie do objemu rozpočtu jejich úřadu**

→ hlavní zájem byrokracie: maximalizace rozpočtu úřadu, organizace → **nehospodárnost** → problém tzv. „X“ **neefektivnosti**

X zájem voliče i na jiných veřejných statcích

Niskanenův model preferencí byrokracie

Předpoklad:

rozhodovatel (reprezentant) přijme jakýkoliv objem rozpočtu; předpoklad rostoucích mezních nákladů; mezní náklady > mezní užítky; užítky > náklady (ale: problém měření užitek, užítky jsou individuální)

→ byrokrat bude usilovat o co největší objem rozpočtu → **nehospodárnost**

X **hospodárnost** – mezní náklady = mezní užítky

→ zájmové **lobby** → vliv na rozhodování – podplácení, vyhrožování atd.

→ častý důvod tzv. **vládního selhání** a neefektivnosti, nespravedlnosti, destabilizace

Postupy veřejného rozhodování

Jednomyslná shoda

→ je-li nutné ochránit práva menšiny

- je zdlouhavá → neefektivní
- nebezpečí vydírání jedincem

Většinové pravidlo

→ funguje u jednovrcholové struktury preferencí → nebezpečí “tyranie většiny”

→ **absolutní většina** (prostá) – **nejčastěji**, včetně u finančních rozhodnutí

→ **kvalifikovaná většina** – např. při schvalování ústavy, ústavních zákonů (pro návrh: 2/3, apod. ... ?všech rozhodovatelů X přítomných hlasování → musí být dopředu stanovena - zákonem, jednacím řádem apod.)

→ - “teror menšiny”

X vícevrcholová struktura preferencí

→ **hlasovací paradox** (volební; Condorcetův)

→ nebezpečí: nekonečné cyklické volby, strategického manipulování s pořadím voleb (o návrzích, resp. protinávrzích)

→ **Arrowův teorém nemožnosti**

Další rozhodovací postupy:

Pluralitní hlasování

→ rozhodovatel (volič)

→ **varianty podle preferencí** → pořadí → body

např.: vítězí: nejmenší počet bodů za souhrn rozhodovatelů

nebo: postupné vyřazování variant s maximálním počtem bodů apod.

Hlasování podle počtu bodů

→ rozhodovatel (volič): dostane určitý počet bodů, přiděluje body variantám podle svých preferencí → **vítězí varianta s největším počtem bodů**

Problém: **Vládní selhání**

→ důsledkem neefektivnost, destabilizace, nespravedlnost

Příčiny:

→ **problém veřejné volby**, politický proces; vliv zájmových skupin

→ **obtížnost předvídání důsledků** státních zásahů, ekonomického chování, reakce producentů, spotřebitelů

→ **časové zpoždění** působení státních zásahů v ekonomice, **omezené informace** (např. Friedman)

→ **omezená možnost kontroly** činnosti veřejné správy, úloha státní byrokracie

→ **byrokratický imperativ** (úředníci) – informační monopol; tendence k rozpínavosti veřejné správy; maximalizace preferenčních funkcí moci; vyvolání zdání nepostradatelnosti

→ **problém alternativ, výběru vhodného řešení** (efektivního)

→ prosazování **minimalizace státních zásahů**

→ **Minimalizace vládního selhání** – viz:

→ **částečná decentralizace** netržních činností ze státu na územní samosprávu (zejména alokační netržní činnosti), příp. dekoncentrace – viz ČR přenesená působnost (výkon státní správy) územní samosprávy (smíšený model územní samosprávy – samostatná a přenesená působnost)

→ **účinná veřejná a občanská kontrola**

→ **nástroje efektivnosti** ve veřejném sektoru

→ **změny v postavení veřejné správy**

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

